

УДК 658:338.2

ШЛЯХИ ЗНИЖЕННЯ РИЗИКІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Вікторія Васюта; Марина Носенко; Яніна Патріна

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Полтава, Україна

Резюме. Розглянуто поняття «підприємницький ризик», розкрито види й методи його оцінювання, представлено можливі шляхи зниження. Встановлено, що підприємницький ризик характеризує специфіку діяльності суб'єкта підприємництва у напрямку подолання невизначеності ситуації неминучого вибору, в процесі якої є можливість оцінити вірогідність досягнення бажаного результату, невдачі й відхилення від мети. Рівень впливу ризику підприємницької діяльності на результати функціонування суб'єкта підприємництва виражається залежністю від факторів його зовнішнього та внутрішнього середовища. З'ясовано, що аналіз підприємницьких ризиків доцільно проводити за рахунок якісного їх аналізу, в результаті якого виявляються, описуються і класифікуються ризики, проводиться аналіз причин їх виникнення. Кількісний аналіз підприємницьких ризиків дозволить розрахувати, оцінити та спрогнозувати можливі підприємницькі ризики. Метод впливу на підприємницькі ризики допоможе знизити підприємницькі ризики чи повністю їх нейтралізувати. Досліджено процес управління підприємницькими ризиками та його основні етапи. В результаті відбувається ухвалення управлінських рішень стосовно захисту результатів підприємницької діяльності від наслідків виникнення ситуацій, спричинених ризиками, контроль результатів від настання підприємницьких ризиків, їх переоцінювання та коректування за рахунок ухвалення оперативних управлінських рішень. Представлено основні методи оцінювання підприємницьких ризиків. Визначено, що шляхами зниження впливу підприємницьких ризиків на підприємницьку діяльність можуть бути: зниження безпосередньо розмірів збитку, який виникає через підприємницький ризик; створення належних умов, за яких можна швидко зреагувати на наслідки від реалізації підприємницьких ризиків; передавання відповідальності за можливе настання ризику на третіх осіб; розподіл ризику поміж учасниками, які спільно здійснюють підприємницьку діяльність; страхування підприємницького ризику; резервування коштів, які є необхідними для покриття непередбачуваних витрат методом усунення часткових ризиків; зниження ризиків за рахунок їх фінансування.

Ключові слова: підприємницький ризик; підприємницька діяльність; управління підприємницькими ризиками, фактори впливу, управління, аналіз.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.03.201

Отримано 19.04.2023

UDC 658:338.2

WAYS TO REDUCE THE RISKS OF BUSINESS ACTIVITY

Viktoriia Vasiuta; Maryna Nosenko; Yanina Patrina

National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic», Poltava, Ukraine

Summary. The article considers the concept of «business risk», discloses the types and methods of its assessment and presents possible ways to reduce it. It has been established that business risk characterizes the specifics of the activity of a business entity to overcome the uncertainty of the situation of an inevitable choice, during which it is possible to assess the probability of achieving the desired result, failure and deviation from the goal. The level of influence of the risk of entrepreneurial activity on the results of the functioning of a business entity is expressed depending on the factors of its external and internal environment. The authors found that it is expedient to carry out the analysis of business risks through their qualitative analysis, as a result of which risks

are identified, described and classified, and the reasons for their occurrence are analyzed. Quantitative analysis of business risks will allow you to calculate, evaluate and predict possible business risks. The method of influencing business risks will help reduce business risks or completely neutralize them. The process of managing business risks and their main stages has been studied. As a result, managerial decisions are made to protect the results of entrepreneurial activity from the consequences of situations caused by risks, control of results from the onset of business risks, their reassessment and adjustment through the adoption of operational management decisions. The main methods for assessing business risks are presented. It has been determined that the ways to reduce the impact of business risks on entrepreneurial activity can be: directly reducing the amount of damage arising from business risk; creation of appropriate conditions under which it is possible to quickly respond to the consequences of the realization of business risks; transfer of responsibility for the possible occurrence of risk to third parties; distribution of risk between participants jointly carrying out entrepreneurial activities; business risk insurance; reservation of funds necessary to cover unforeseen expenses by eliminating partial risks; reduction of risks due to their financing.

Key words: *business risk, entrepreneurial activity, business risk management, impact factors, management, analysis.*

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.03.201

Received 19.04.2023

Постановка проблеми. Головною метою підприємницької діяльності є отримання прибутку, тому в очікуванні бажаних (позитивних) результатів кожен суб'єкт господарювання має чітко щонайменше передбачати потенційні ризики, які можуть виникнути, об'єктивно оцінити ступінь їх впливу на діяльність, а також розробити й активно впроваджувати в практику шляхи мінімізації або нейтралізації їх впливу. Як відомо, виявлення небезпек і контроль деяких ризиків є центральною проблемою ефективності підприємницької діяльності, оскільки окремі суб'єкти господарювання не в змозі об'єктивно, всебічно і вчасно передбачити те, що їх чекає в найближчому майбутньому.

Аналіз останніх досліджень. Вагомий внесок у вирішення питань впливу підприємницьких ризиків на діяльність суб'єктів підприємництва зробили такі вчені-економісти та практики: О. А. Бовкун [1], Ю. Є. Тиркало [2], О. Вараксіна [3], О. А. Вишневська [4], В. А. Горсул [5], А. А. Жигірь [6], С. В. Груб'як [7], С. Нестеренко [8], С. М. Дячек [9], Ю. Тюленєва [10] та інші.

Ю. Тюленєва [10] дотримується думки, що підприємницький ризик – це економічна категорія, особливістю якої є відтворювання на кожному етапі чи ланці підприємницької діяльності позитивного стану. Враховуючи ступінь настання можливих небезпек і ризиків, суб'єкт підприємницької діяльності має періодично вивчати (аналізувати, оцінювати тощо) фактори впливу й умови, в яких відбувається виробнича діяльність підприємства. Тут важливим також є чітка орієнтація й ефективна адаптація підприємницької структури у середовищі функціонування, адже це допоможе визначити як існуючі, так і потенційні фактори впливу на результати й ефективність підприємницької діяльності, а також впливає на регулювання в управлінні підприємницькими ризиками. Суб'єкт підприємницької діяльності повинен мати об'єктивну інформацію про ціни й умови зміни ринкової ситуації, інновації тощо.

Жигірь А. А. [6] зазначає, що під підприємницьким ризиком слід розуміти можливість неповернення суб'єктом підприємництва коштів, які були витрачені на виробництво й реалізацію продукції. Цей ризик певною мірою залежить від специфіки підприємницької діяльності, а також від впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища функціонування.

Вишневська О. А. [4] розуміє роль підприємницького ризику в регулюванні економічних процесів.

Груб'як С. В. [7] стверджує, що ризики можна вимірювати як кількісно, так і якісно. Автор наголошує на тому, що саме підприємницькі ризики відображають рівень успішності діяльності суб'єкта підприємництва через відхилення отриманих показників від запланованих.

Метою статті є дослідити сутність поняття «підприємницький ризик», фактори впливу та шляхи зниження його рівня.

Постановка завдання. Наразі здійснення підприємницької діяльності супроводжується невизначеністю перспективи розвитку, водночас неможливо виявити, які можливі ризики очікують підприємницькі структури та як ними управляти. Визнаючи теоретичну й практичну цінність наукових досліджень за даною тематикою, доцільно зазначити необхідність приділення уваги комплексному питанню, яке стосується сутності, видів та методів оцінювання підприємницьких ризиків, а також шляхів їх зниження.

Виклад основного матеріалу. Рівень впливу ризику підприємницької діяльності на результати функціонування суб'єкта підприємництва, перш за все, виражається залежністю від факторів його зовнішнього та внутрішнього середовища.

Вишневецька О. А. [4] виділяє такі групи зовнішніх факторів, які можуть стати причиною виникнення підприємницьких ризиків (рис. 1).

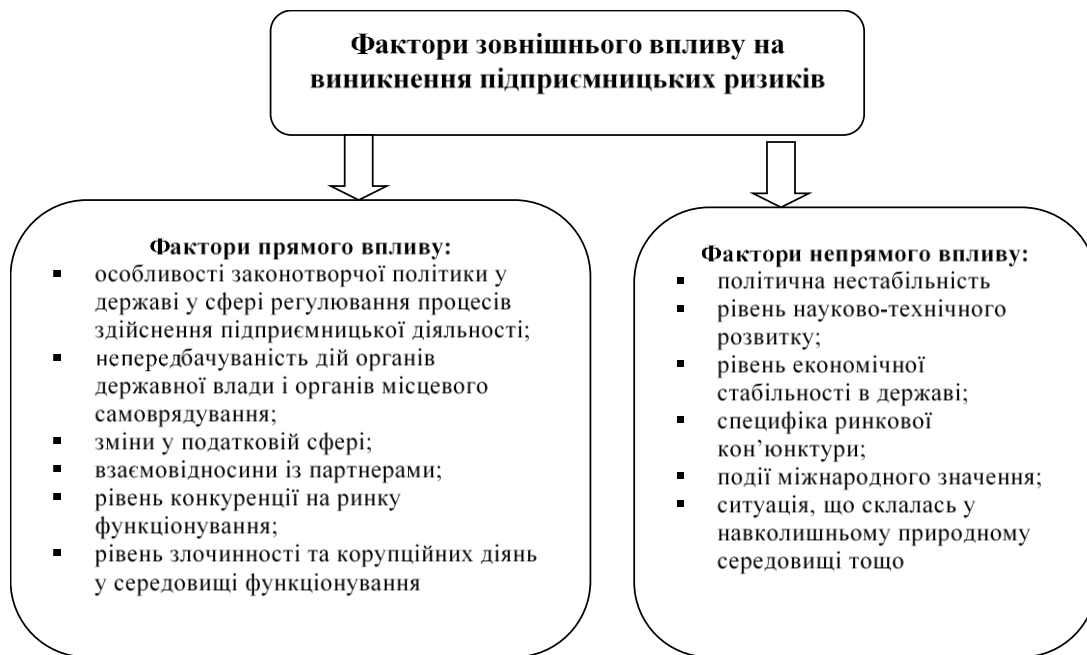

Рисунок 1. Фактори зовнішнього впливу на виникнення підприємницьких ризиків

Разом з тим, на специфіку й особливості настання підприємницьких ризиків впливають також і внутрішні фактори, які безпосередньо стосуються специфіки підприємницької діяльності суб'єкта господарювання (рис. 2) [8].

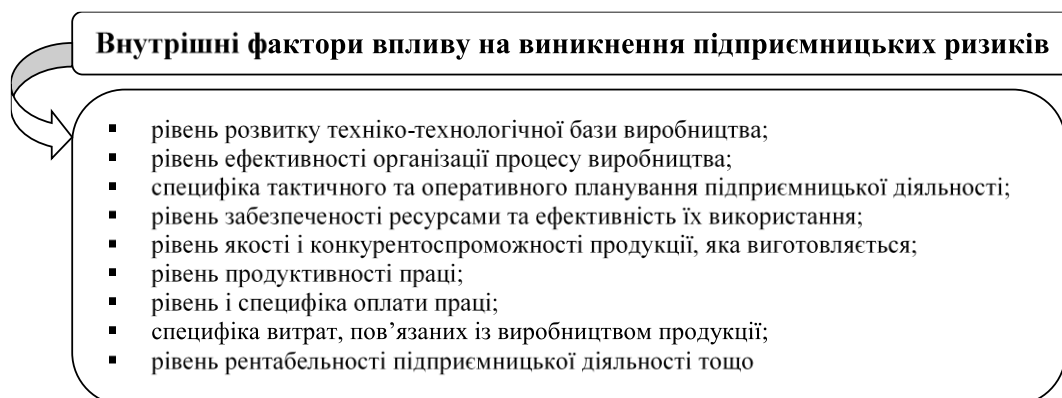

Рисунок 2. Внутрішні фактори впливу на виникнення підприємницьких ризиків

Підприємницькі ризики за структурною характеристикою поділяються на [8]:

- майнові, ризики тобто такі ризики, які безпосередньо взаємопов'язані із ймовірністю настання майнових витрат через диверсії, крадіжки чи перенавантаження технічної і технологічної систем;

- виробничі ризики, що безпосередньо взаємопов'язані із втратами через збій виробничого процесу чи через вплив інших чинників, наслідком яких стали втрати основних і оборотних засобів (також до цієї категорії ризиків входять ризики, що виникають у результаті застосування у виробничому процесі нових технологій чи нової техніки);

- торговельні, ризики тобто ризики, що прямо взаємопов'язані із втратами, причиною яких стало затримання платежів або ж відмова у платежі.

Процес управління підприємницькими ризиками має проходити у кілька етапів, головними із яких є:

- 1) етап встановлення можливості настання підприємницького ризику;

- 2) етап оцінювання впливу на підприємницьку діяльність унаслідок настання підприємницького ризику;

- 3) етап мінімізації і/або нейтралізації впливу настання підприємницького ризику на результат.

Не менш важливого й особливого значення у контексті оцінювання рівня впливу підприємницького ризику на результати підприємницької діяльності має аналіз підприємницького ризику.

Алгоритм аналізу підприємницького ризику складається із [11]:

- 1) якісного аналізу підприємницьких ризиків, у результаті якого виявляються, описуються й класифікуються ризики, а також проводиться аналіз того, що може бути спричинено ними;

- 2) кількісного аналізу підприємницьких ризиків, у результаті якого формалізуються, моделюються, розраховуються й оцінюються можливі підприємницькі ризики;

- 3) вибору методів впливу на підприємницькі ризики, в результаті чого передбачається знизити підприємницькі ризики чи повністю їх нейтралізувати;

- 4) ухвалення управлінського рішення стосовно захисту результатів підприємницької діяльності від наслідків виникнення ситуацій, спричинених ризиками.

У ході оцінювання впливу підприємницьких ризиків на результати підприємницької діяльності рекомендується використовувати основні методи оцінювання ризиків, а саме [11, 12]: метод статистичного оцінювання, метод аналізу доцільності витрат, метод експертного оцінювання, а також метод використання аналогів.

Основними і найбільш дієвими методами зниження підприємницьких ризиків вважаються [6]:

- метод розподілу ризику між учасниками, які спільно здійснюють підприємницьку діяльність (реалізація цього методу відбувається безпосередньо під час планування підприємницької діяльності, де на кожного із учасників покладено виконання відповідних завдань);

- метод страхування підприємницького ризику (відповідно до якого має бути спеціально передбачена процедура відшкодування страховими компаніями втрат, які можуть виникнути в разі настання підприємницького ризику; суб'єкт підприємництва повинен вносити у фонд страхової компанії відповідний розмір внесків, щоб у випадку настання ризику покрити витрати, спричинені ним);

- метод резервування коштів, які є необхідними для покриття непередбачуваних витрат (за рахунок цього методу можливі витрати можна компенсувати за рахунок резервних ресурсів, які накопичуються з метою виникнення таких випадків);

- метод зниження ризиків за рахунок їх фінансування (згідно з цим методом передбачається покриття витрат, яких було завдано у процесі впливу підприємницького ризику).

У практиці управління підприємницькими ризиками суб'єкти підприємницької діяльності часто використовують такі прийоми для зниження підприємницьких ризиків, як [4]:

- прийом уникнення підприємницьких ризиків (реалізація заходів на недопущення виникнення ризикових ситуацій);

- прийом прийняття підприємницьких ризиків (весь ризик чи його окрема частина залишається на відповідальності суб'єкта підприємницької діяльності);

- прийом запобігання підприємницьких ризиків (відхиляється реалізація дій, що можуть спричинити реалізацію ризику);

- прийом зниження підприємницьких ризиків (передбачається знизити обсяг витрат, який може понести суб'єкт підприємницької діяльності у разі реалізації підприємницького ризику);

- прийом вимірювання підприємницьких ризиків (передбачено нейтралізувати вплив негативного характеру, що виникає у випадку реалізації підприємницького ризику), який характеризується вимірюванням підприємницьких ризиків у просторі й вимірюванням підприємницьких ризиків у часі.

Висновки. Підприємницький ризик характеризує специфіку діяльності суб'єкта підприємництва у напрямку подолання невизначеності ситуації неминучого вибору, в процесі якої є можливість оцінити вірогідність досягнення бажаного результату, невдачі й відхилення від мети. Отже, основними способами (спеціальними діями) зниження впливу підприємницьких ризиків на підприємницьку діяльність можуть стати: зниження безпосередньо розмірів збитку, який виникає через підприємницький ризик; створення належних умов, за яких можна швидко зреагувати на наслідки від реалізації підприємницьких ризиків; передавання відповідальності за можливе настання ризику на третіх осіб, зокрема через спосіб перестрашування ризику чи за рахунок його хеджування.

Conclusions. Business risk characterizes the specifics of the activity of a business entity in the direction of overcoming the uncertainty of a situation of inevitable choice, during which it is possible to assess the probability of achieving the desired result, failure and deviation from the goal. Consequently, the main ways (special actions) to reduce the impact of business risks on entrepreneurial activity can be: directly reducing the amount of damage arising from business risk; creation of appropriate conditions under which it is possible to quickly respond to the consequences of the realization of business risks; transfer of responsibility for the possible occurrence of risk to third parties, in particular through the method of risk reinsurance or by hedging it.

Список використаних джерел

1. Чирва Г. М., Бовкун О. А. Оцінювання ризиків підприємницької діяльності та аналітичне забезпечення економічної стійкості підприємств у процесі захисту їх економічних інтересів. Економічні горизонти. 2018. № 1 (4). С. 52–59. DOI: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.1\(4\).2018.132085](https://doi.org/10.31499/2616-5236.1(4).2018.132085)
2. Тиркало Ю. С. Господарські ризики, економічні ризики та підприємницькі ризики: економічна сутність і співвідношення понять у теорії та законодавстві України. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки». 2022. № 3. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2022-3-7934>
3. Вараксина О. В., Кругова А. О. Сутність підприємницького ризику в господарській діяльності підприємства. Економіка та суспільство. 2021. № 4. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/217/208> (дата звернення: 15.03.2023).

4. Вишневецька О. А. Аналіз змісту та наукові підходи до визначення сутності підприємницького ризику. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2016. Вип. 5 (1). С. 64–67. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evzdia_2016_5%281%29__15 (дата звернення: 15.03.2023).
5. Горсул В. А., Усова М. О. Ризик: сутність, причини виникнення та основні види. *Економічний простір*. 2021. № 176. С. 58–64. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/176-9>
6. Жигір А. А. Різновиди підприємницьких ризиків та їх класифікація. *Ефективна економіка*. 2012. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1063> (дата звернення: 15.03.2022).
7. Груб'як С. В. Підприємницькі ризики: поняття, сутність, види. *Інфраструктура ринку*. 2016. Вип. 2. С. 136–139. URL: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/07/Grubyak-S.-V..pdf> (дата звернення: 15.03.2023).
8. Нестеренко С. Управління ризиками підприємницької діяльності та засоби їх зменшення. Соціально-економічні проблеми розвитку бізнесу та місцевого самоврядування: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2018. С. 169–170.
9. Дячек С. М. Резерви як інструмент управління ризиками господарської діяльності. URL: <http://ven.ztu.edu.ua/article/view/89523/86203> (дата звернення: 15.03.2023).
10. Тюленева Ю. Визначення категорії «ризик підприємницької діяльності» як основа ефективної діяльності підприємств. *Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут»*. 2009. № 6. С. 47–52.
11. Кравченко В. А. Виявлення та опис підприємницьких ризиків: практичний алгоритм для українського бізнесу. *Вісник Запорізького національного університету*. 2008. № 1 (3). С. 63–70. URL: https://web.znu.edu.ua/herald/issues/2008/econom_2008_1/2008-26-06/kravch.pdf (дата звернення: 20.03.2022).
12. Васюта В. Б., Ладно Д. С. Методи оцінки підприємницьких ризиків. *Eurasian scientific discussions. Proceedings of the 11th International scientific and practical conference*. Barca Academy Publishing. Barcelona, Spain. 2022. P. 462–465. URL: <https://sci-conf.com.ua/xi-mizhнародna-naukovo-praktichna-konferentsiya-eurasian-scientific-discussions-21-23-11-2022-barselona-ispaniya-arhiv/> (дата звернення: 22.03.2022).

References

1. Chyrva Gh. M., Bovkun O. A. (2018). Ocinjuvannya ryzykiv pidpryjemnyckoji dijalnosti ta analitychne zabezpechennja ekonomichnoji stijkosti pidpryjemstv u procesi zakhystu jikh ekonomichnykh interesiv [Estimation of business risks and analytical insurance of economic stability of enterprises in the process of protecting their economic interests] *Ekonomichni goryzonty [Economic horizons]*. No. 1 (4). P. 52–59. DOI: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.1\(4\).2018.132085](https://doi.org/10.31499/2616-5236.1(4).2018.132085)
2. Tyrkalo Ju. Je. (2022). Ghospodarsjki ryzyky, ekonomichni ryzyky ta pidpryjemnyckji ryzyky: ekonomichna sutnistj i spivvidnoshennja ponjaty u teoriji ta zakonodavstvi Ukrajinjy [Business risks, economic risks and entrepreneurial risks: economic essence and relations of concepts in the theory and legislation of Ukraine] *Mizhнародnyj naukovyj zhurnal "Internauka"*. Serija: "Ekonomichni nauky" [International Scientific Journal "Internauka". Series: "Economic Sciences" (electronic journal). No. 3. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2022-3-7934>
3. Varaksina O. V., Krughova A. O. (2021). Sutnistj pidpryjemnyckogho ryzyku v ghospodarsjkij dijalnosti pidpryjemstva [The essence of entrepreneurial risk in the economic activity of the enterprise] *Ekonomika i suspil'stvo [Economy and Society]* (electronic journal). No. 4. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/217/208> (accessed: 15 March 2023).
4. Vyshnevsjka O. A. (2016)/ Analiz zmistu ta naukovi pidkhody do vyznachennja sutnosti pidpryjemnyckogho ryzyku [Analysis of the content and scientific approaches to defining the essence of entrepreneurial risk] *Ekonomichnyj visnyk Zaporizjkoji derzhavnoji inzhenernoji akademiji [Economic Bulletin of the Zaporizhzhya State Engineering Academy]*. Vol. 5 (1). P. 64–67. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evzdia_2016_5%281%29__15 (accessed: 15 March 2023).
5. Ghorsul V. A., Usova M. O. (2021). Ryzyk: sutnistj, prychny vynyknennja ta osnovni vydy [Risk: essence, causes and main types] *Ekonomichnyj prostir [Economic scope]* (electronic journal). No. 176. P. 58–64. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/176-9>
6. Zhyghirj A. A. (2012). Riznovydy pidpryjemnyckjykh ryzykiv ta jikh klasyfikacija [Types of entrepreneurial risks and their classification] *Efektivna ekonomika [Efficient economy]* (electronic journal). No. 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1063> (accessed: 15 March 2023).
7. Ghrubjak S. V. (2016). Pidpryjemnyckji ryzyky: ponjattja, sutnistj, vydy [Business risks: concept, nature, types] *Infrastruktura rynku [Market infrastructure]* (electronic journal). Vol. 2. P. 136–139. URL: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/07/Grubyak-S.-V..pdf> (accessed: 15 March 2023).

8. Nesterenko S. (2018). Upravlinnja ryzykamy pidpryjemnycjkoji dijalnosti ta zasoby jikh zmenshennja [Business risk management and means of reducing them]. Proceedings of the Socialjno-ekonomichni problemy rozvytku biznesu ta miscevogho samovrjaduvannja. Melitopolj: Vydavnychyj budynok Melitopoljsjkoji misjkoji drukarni. P. 169–170.
9. Djachek S. M. Rezervy jak instrument upravlinnja ryzykamy ghospodarsjkoji dijalnosti [Reserves as a risk management tool of economic activity]. URL: <http://ven.ztu.edu.ua/article/view/89523/86203> (accessed: 15 March 2023).
10. Tjuljenjeva Ju. (2009). Vyznachennja katehgoriji “ryzyk pidpryjemnycjkoji dijalnosti” jak osnova efektyvnoji dijalnosti pidpryjemstv [Definition of the category “risk of entrepreneurial activity” as the basis of effective activity of enterprises] Ekonomichnyj visnyk NTUU “Kyjivsjkyj politekhnichnyj instytut” [Economic Bulletin of NTUU “Kyiv Polytechnic Institute”]. No. 6. P. 47–52.
11. Kravchenko V. A. (2008). Vyjavlennja ta opys pidpryjemnycjkykh ryzykiv: praktychnyj alghorytm dlja ukrajinsjkogho biznesu [Enterprise risk identification and description: practical algorithm for the Ukrainian business] Visnyk Zaporizjkogho nacionaljnogho universytetu [Bulletin of Zaporizhzhya National University]. No. 1 (3). P. 63–70. URL: https://web.znu.edu.ua/herald/issues/2008/econom_2008_1/2008-26-06/kravch.pdf (accessed: 20 March 2023).
12. Vasjuta V. B., Ladno D. S. (2022). Metody ocinky pidryjemnycjkykh ryzykiv [Methods of assessing entrepreneurial risks] Eurasian scientific discussions. Proceedings of the 11th International scientific and practical conference. Barca Academy Publishing. Barcelona, Spain, p. 462–465. URL: <https://sci-conf.com.ua/xi-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-eurasian-scientific-discussions-21-23-11-2022-barselona-ispaniya-arhiv/> (accessed: 22 March 2023).